

GİYİLEBİLİR SANAT [WEARABLE ART]

Gözde Yetmen

Pe., Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarım, Bölümü

E-mail: gozde99@gmail.com

ÖZET

Bu makalede çağdaş tekstil/ lif sanatında yeni bir gelişme olarak beliren ve giderek benimsenen *Giyilebilir Sanat* (Wearable Art) hareketi tanımlanmakta ve bu alanda ilgiyle izlenen sanatçıların uygulamalarına yer verilmektedir. Giyinmenin örtünme ihtiyacının ötesine geçişi olarak yorumlanan *giyilebilir sanat* hareketinde, birey-giysi ilişkisinde sanatçı, fikir, duygu, heyecan ve form bileiminin giysilere aktarılması, üzerinde durularak tekstillerin elle tutulur, dokunulabilir ürünlere dönüşümü sonucuna varılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Giyilebilir sanat, tekstil sanatı, moda endüstrisi, özgün, karışık moda.

ABSTRACT

This paper defines Wearable Art or "art to wear" which appears as a new development in contemporary textile/fiber art, increasingly adopted an art to wear with interest in this field of art, artworks and their artists. Wearable art stream is interpreted as a transition to wearing beyond the need for covering oneself. The modern idea of wearable art seems to have surfaced more than once in various forms. Concluded that artist narrates his ideas, emotions and excitements transferred as a clothing form which is tangible artworks.

Keywords: Wearable Art, textile art, fashion industry, original, anti-fashion.

G R

Küreselle me sürecinde ortaya ç,kan farklı, k aray, lar,, tekstil sanat,nda ça da dokumalara paralel olarak geli en yeni sanat hareketlerini de beraberinde getirmi tir. Ulusal kültürlerinden yola ç,kan tekstil sanatç,lar,, dünya kültürleriyle etkile im halinde, kendi imgelemlerini, d, avurumlar,n,, teknik ve estetik ile birle tirerek tekstil ürünlerinde ortaya koymaktad,rlar. Sanatta farklı, bir ifade arac, olan tekstil, *Giyilebilir Sanat* kavram,n,n do mas,na do rudan katkı,da bulunmu tur.

Küratör Melisa Leventon, *Giyilebilir Sanat*ø, öbir sanatç,n,n üretti i tekstillerden yine bir ba ka sanatç, taraf,ndan yap,lm, giysiö olarak tan,m,lmaktad,r. *Giyilebilir Sanat* hareketi, bireylerin giysilerle ili kisi konusu üzerinde odaklanılmaktad,r. Hareket, giysinin sadece bedenle de il ruhla da ili kili oldu unu benimsemektedir. Buna göre beden, görseli uyaran ve ifade eden bir araç,t,r. Giysiyi tasarlayan sanatç,, fikir, duygu, heyecan ve formun bile imini eserlerine aktarmaktad,r. Sanat eserini giyenler yarat,c,l,k sürecine ya am ve can,l,l, , ekleyerek eseri tekrar yorumlamaktad,r. *Giyilebilir Sanat* hareketinde hem sanatç, hem de giyen için özel bir tür ileti im ortaya koyan, kullan,c,s, ile do rudan temas sa layan tekstiller, elle tutulur ve dokunulabilir ürünlerdir. (Leventon, 2005, s. 18) Yarat,m sürecinde kullan,lan malzemeler, do ada var olan ve yarat,m,n amac,n, belirleyebilecek bütün nesnelere aras,ndan seçilebilir. Kuma lar, tel, ka ,t, bant, at k,l,, metal, boncuk, sicim, gazete ka ,d,, ah ap, ayna parçalar,, lifler, mantar, plastik, cam, ipek, kurutulmu çiçekler, mürekkep, sünger ve benzeri her türlü malzeme bu yarat,m,n tamamlay,c, parçalar, olarak yerlerini alabilirler. (Dale, 1986, s. 23)

Giyilebilir Sanat icrac,lar, sanatta yeni bir ifade biçimi olarak *giyilebilir sanat* hareketinden yararlanm, lard,r. *Giyilebilir Sanat*ø,n üretim ekli, ticari moda endüstrisinde oldu u gibi giysilerin fason üretimine dayanmamaktad,r. Bu hareketin sanatç,lar, tasarlanm, bir sürecin gere i olarak de il, sadece kendileri ve arkadaş, lar, için giysi üretme fikrinden yola ç,km, lard,r. Leventonøa göre hareketin öncüsü sanatç,lar, giysiye ki isel yakla ,m göstermi lerdir. (Leventon, 2005, s. 18) Söz gelimi *Giyilebilir Sanat*ø,n önemli temsilcilerinden Janet Lipkin, Sharon Hedges, Deanne Schwartz Knapp gibi sanatç,lar,n üretti i t, örgü i lerde ki isel yakla ,m söz konusudur. (King, 2000, 18)

Hareketi temsil eden giysiler, sistemin gereği olarak de il adeta bir duygu dünyası, n, n ho lu unda ki iye özgü de erlerle yaratılm, lar, r. Bu durum hippilerin özgürlükçü ya am anlay, n, akla getirmektedir. Bazı görü ler *Giyilebilir Sanat*, hippiler ve simge toplumları, n, n giyim anlay, , aras, nda yak, n, k kurarken; Dale, hippilerle *Giyilebilir Sanat* hareketi aras, ndaki benzerli e dikkat çeker. Ancak *Giyilebilir Sanat* da simge toplumları, n, n sanat, aras, nda bir kültürel uzla madan bahsedilemeyece ini belirtir. Çünkü simge toplumları, n, n evrensel sembolleri ile *Giyilebilir Sanat* eserlerindeki sembollerin ayn, alg, yla geçekle ti ini söylemek mümkün olamamaktadı, r. Dale'e göre simge toplumları, , süslemenin sihirli niteliklerini sezgisel olarak alg, layarak giysileri bezemi tir. (Dale, 1986, s. 5) Dale, simge toplumları, n, n yarat, lar, n, n, günlük ya am, n gerekleri olarak geçekle ti inden bahisle *Giyilebilir Sanat* yarat, c, lar, n, n seçkin Bat, l, duru a kar , belirgin bir güvensizli i payla t, , n, belirtir. Bu bak, aç, s, pek çok sanatç, n, n, neden Do u kültürlerinden ve simge toplumları, ndan esin ald, klar, n, aç, klar. Dale'e göre bu esin kaynakları, zanaatkar ve artistik d, avurumları, günlük hayattan ay, r, mamaktadı, r. (Dale, 1986, s. 65)

Gelenekten, kültürden, do adan esinlenen ve do an, n bir parças, olarak insan, n kendisiyle bütünle mesini öneren *Giyilebilir Sanat* , n, asl, nda tekdüze tirilmi giyim anlay, , na kar , bireyci bir yakla , m önerdi i ifade edilebilir. Sözgelimi modernizm ve 20. yüzy, ldaki sosyal kar, , kl, klar, sanatta yarat, c, eylemlerin ortaya ç, kmas, na neden oldu unda tekstil tasar, mc, lar, bu geli meleri yo un atölye çal, malar, ile eserlerine yans, tm, lard, r. (Dale, 1986, s. 5) *Giyilebilir Sanat* tan yeni bir ifade biçimi olarak yararlanm, lard, r. Mariano Fortuny, Sonia Delaunay ve Raymond Duncan, Jean Cocteau, Fernard Leger, Pablo Picasso, Henri Matisse, Erte, Raoul Dufy, Paul Poiret ve Bianchini Ferrier eserlerinde dokuma, bask, , boyama, diki , nak, tekniklerinden yararlanarak heykelsi giysiler yaratm, lard, r. 1920'lerde Rus konstrüktivist sanatç, lar taraf, ndan üretilen uzun ve zahmetli bir sürecin samimiyetini gösteren giysilerde de bir yenilenme ve kendili inden olu betimlenmektedir. Bu örneklerde *Giyilebilir Sanat* , n en özgün yan, olan, sanatç, n, n ellerinden eserin kendisine do rudan akan bir enerji, belirgin bir ekilde alg, lan, r. Böylece yarat, c, s, , malzemesi ve giyeni aras, nda bütüncül bir etki yaratan giysilerin hareket eden bir heykele dönü tü ü dü ünebilir. Bu yan, yla *Giyilebilir Sanat* (*Wearable Art*), Performans Sanat, ve *Body Art* ile yak, n ili ki içindedir. Bu sanat hareketi daima ki inin elbiselerle olan bireysel ili kisiyle ilgilenmektedir. Sadece vücudu de il ayn, zamanda ruhu

giydiren giysileri tanımlamaktadır. Sanatçı, kavramsallaştırmadan itibaren tamamlanmış, ne kadar fikirlerin, duyguların, heyecanların ve biçimin birleştirilip bütünleştirilmesinin kontrolünü elinde tutar. Başka bir deyişle sanatçı, giyenler, aynı zamanda ürünün yeniden tanımlanması, daşlayarak yaratım sürecine taze bir canlılık ve hayat katarlar. (Dale, 1986, s. 7) King'e göre de *Giyilebilir Sanat*ta, yaratıcı, insan ile üretilen eserler arasında çok özel bir sosyolojik ortam ve kültür yaratmış olmaktadır. Bu yaklaşımla 1920'lerin ortamı, düşünülmediği kadar haklılık kazanmaktadır. Oluşturulan zemini 1920'lerdeki sanatsal arayışlar, neşelenen *Giyilebilir Sanat* eserleri bir tür doaçıklama ile ilk kez 1960'ların sonunda bir tarz olarak görülmüştür. (King, 2000, s. 16) King'ın betimlediği bu durumu perşin, 20. yüzyılın ikinci yarısında uygulamalı sanatlarda görülen büyük gelişimin moda ve tekstil gibi alanlarda görülmedik bir anlam kazandığını da inerek açıklar. (perşin, 2009, s. 95)

Giymek için Sanat ya da *Giyilebilir Sanat* hareketi, çağdaş sanat hareketlerinin getirmiş olduğu özgürlük anlayışından ve yaşamın kendiliğindenliyle özdeşleşen bir dünyadan esinlenmiştir, diyebiliriz. *Giyilebilir* sanatta, endüstriyel bir üretim biçimi ve moda anlayışının olmaması, onun öantimoda olarak yorumlanması, neşelenen yol açmaktadır. *Giyilebilir* sanatın, bu durumda moda endüstrisine karşı bir öhareket olarak geliştiği ifade edilebilir. 20. yüzyılın çağdaş sanat akımlarından köklerini alan *giyilebilir* sanat hareketinin içerdiği öpopüler olana karşı, olma durumu onu kavramsal sanatın içinde bir hareket olarak konumlandırılmaması, za olanak sağlar. Bu bağlamda 20. yüzyıl başında Raymond Duncan, Mariano Fortuny gibi sanatçılar, neşelenen *Giyilebilir Sanat* hareketini yansıtan ve çeşitli müzelerde yer alan eserleri dönemin kavramsal sanatçıları, örnekleri olarak verilebilir.

Savaş sonrası dönemden günümüze gelen yıllar içerisinde *Haute couture*'ün yerini alan hazır giyim endüstrisi, kendi çağının modasını, yaratma arayışları içerisinde post-modern dönemin sanatsal arayışlarında *Giyilebilir Sanat Hareketi*nden de etkilenmiştir. (Fukai vd., 2002, s. 335) Bu nedenle, *Giyilebilir Sanat Hareketi*ni yansıtan eserler, kısa sürede moda endüstrisinin malzemesi haline dönüşmekle beraber yine de, tam olarak moda malzemesi olmamıştır. Ancak, tasarım detaylarıyla moda giyim bilimlerine yansıyan örnekleri ile gündelik giysileri (casual wear) etkilediği gözlemlenmektedir. Söz gelimi Miyake'nin *Mutant Pleats* adlı çalışması, gelecek sezonun moda

tasarım e ilimlerinde piliseyi önermi tir. (Koda, 2004, s. 93) Miyake'nin öMutant Pleatsö eseri gibi Tim Harding'ın öOaksö adl, eseri, Mascha Mioni'nin öDrache- Shiboriö adl, eseri ve son dönemlerde Sandra Backlund'ın öBody Skin and Hairö ve öPerfect Hurtsö adl, eserlerinin günümüz moda tasarımlarına etkileri tartışılmaz biçimde kabul edilmektedir. (Sterk, 2005, s. 29), (Duncan, 2002, s. 124)

Giyilebilir Sanat hareketini yansıtan eserlerin güncel moda üzerindeki etkileri, hareketin daha iyi anlaşılması, gerektiğini ortaya koymaktadır. Giyilebilir Sanat hareketini anlamak ve tanımlamak için onu kendi içinde de erlendirmek gerekmektedir. Giyilebilir Sanat hareketinin temsilcileri, bireysel ifade biçimleri aracılığıyla oldukça özgün, belli tasarım kalıpları ve kurallarla sınırlandırılmayacak yaratıcılıkta malzeme, teknik ve bakış açılarıyla yaratımlarda bulunmaktadırlar. Söz gelimi King'e göre, tanımlamaya meydan okuyan ve kurumsallaşmış hiçbir estetik ölçütle uyum göstermeyen *Giyilebilir Sanat* hareketine mensup eserler, bir zırlı giysi kadar sert veya bir elalenin sular kadar akıkan görünebilirler. Görsel olarak farklı zevkleri çağırabilir veya grafik açıdan rahatsız edici bulunabilirler. Fakat bunların her biri kişisel yönüyle birbirinden farklıdır ve yaratıcılar hakkında bilgi vericidirler. Böyle bir bakış açılarından bakıldığında da otobiyografik oldukları söylenebilir. Bir anlamda onlar, giyinen bedenin özel kısımlarından kişisel bilgi patlaması, sinyali verebilirler. Öyle ki basit bir süslemede, nadir görülen bir duygu canlılığı ile hassasiyetten, keiften, zevkten, acıdan, neyden, öfkeden ve törensel olgulardan söz edilebilir. King'e göre bu çağın malar, içsel dünyaların fiziksel biçimlenmeleridir. İşte bu kişisel ikonografi üzerindeki yansımaları da *Giyilebilir Sanat* hareketini, günün ve geçmişin diğer vücut süsleme formlarından ayırmaktadır. (King, 2000, s. 16) Köklü bir söylemi olan 1960'lar, *Giyilebilir Sanat*'ın bir tarz olarak gelişmesinde etken olmuştur. Ancak bu sanatın kökenini daha önce de deindiğimiz gibi, el işi dokuma, boyama, ipliklerle eski, otantik giysilere önem veren hippie hareketinin oluştuğunu söyleyebiliriz. (King, 2000, s. 16)

1960'ların özgürlükçü ortamında zanaatların yeniden canlanmasıyla yönelik bir talebin sonucunda yeni bir çağın hareketi olarak ortaya çıkan *Giyilebilir Sanat*, Dale'e göre pek çok akımdan 19. yüzyıldaki *Arts and Crafts* ile benzerlikler göstermektedir. (Dale, 1986, s. 6) Bireyin kutsallığı, onun kendisini ifade hakkı ve gereksinimi, bu çağın hareketinin benzersiz yansımasıdır. Kendi özümüyle ilgili

olarak *Ben kimim? Ne yap,yorum? Ne hissediyorum?* sorgulamas,n, yapan 1960'd, y,llar,n nesli, insan vücuduna kar , yeni bir fark,ndal,k geli tirmi tir. (Dale, 1986, s. 18)

Hareketin erken dönem tasar,mlar,nda hacimli bir fiziksellik vard,r. Estetik duyarlı,k, do a ve çevreyi koruma kavramlar,yla yan yanad,r. Do al ve sentetik olmayan materyaller ile bitki ve hayvan dünyas,ndan al,nm, görsel de erler birbirini bütünler. Hayat,n ve ölümün do al evrelerine duyulan anlay, , sayg,y, ve sevgiyi beraberinde getirir. Do an,n korunmas,na adanm, l,k temalar, öne ç,kar. Bu anlamda tan,mlanan bu giysilerin isimleri de u ekilde s,ralanabilir. "The Whole Earth Tapestry- Tüm Dünya Tapestry'si", "Orchid Jacket- Orkide Ceket", "Fungus Jacket- Mantar Ceket", "Flamingo", "Swamp Coat- Batakl,k Paltosu", "Tulip Kimono- Lale Kimono", "Cactus Coat- Kaktüs Paltosu", "Monkey Cup Dress- Maymun Fincan, Elbisesi", "Snake Jacket- Y,lan Ceketi", "Midnight Urchin- Geceyar,s, Afacan,", "Strawberry Jacket- Çilek Çeket", "Crow Visör- Karga Maskesi", vb. (Dale, 1986, s. 18)

Giyilebilir Sanat hareketinin son yirmi y,l içindeki geli iminde, 60'dar,n sonlar,n,n organik duygusal esteti inden, 1980'derin daha kat, grafik tavr,na do ru bir yönlenme oldu u görülür. 1970'derin ba ,nda sanatç,lar giysileri sadece bir anlat,m arac, olarak özgürce yaratma olana , bulmu lard,r. (Dale, 1986, s. 22) Günümüzde ise *Giyilebilir Sanat* giysi biçimleri giderek heykele yakla an bir form sergilemektedir. Böylece gerçekte en heykelsi sanat yarat,mlar, giyilebilme özelliklerini korumakla birlikte mutlaka giyilebilme gibi bir art, betimlememektedir. Bu anlamda yarat,lan *Giyilebilir Sanat* eserlerinin pek ço u giyilmek için de il, sanat eseri olarak izlenmek ve anla ,lmak için biçimlendirilmektedir. Günümüzdeki önemli temsilcileri Jorie Johnson, Tim Harding, Mascha Mioni, Galya Rosenfeld, Sandra Backlund'd,r.

SONUÇ

Giyilebilir Sanat hareketi, tekstil tasar,mc,lar, ve sanatç,lar,n,n ba lang,çta *avant-garde* bir giri imi olarak görülse de sonuç olarak, insan,n kendisini ifade etmesinde yeni bir geli me olarak gerçekte ti.

Günümüzde *Giyilebilir Sanat* hareketi, günün geli en ko ullar,na uyan sürekli dinamik bir güncelleme ile yarat,mlar,n, sürdürmektedir. Sanatç,lar özgürce eserlerini yorumlama olana , bulmakta, yarat,m süreçlerini zamanla kendi alan,n, belirlemi bir sanatsal ifadenin kendisinden emin duru una b,rakmaktad,rlar. Çok say,da deneyimli tekstil sanatç,s,, yüzey düzenleme ve dekoratif yap,lar,n ötesinde farklı kavramlar do rultusunda yenilik aray, lar, içerisindedir. Giyinmeyi örtünme ihtiyac,n,n ötesine geçirmede *Giyilebilir Sanat* hareketi geçerli bir ifade alan, sa lam, t,r. Tekstil sanatç,lar,, çal, malar,nda yararland,klar, bu hareket arac,l, ,yla s,ra d, , tekstil ürünler yaratarak bugünün sanat,na katkı,da bulunmaya devam etmekte ve ÷insanöa kendisini ifade etme olana , tan,maktad,rlar.

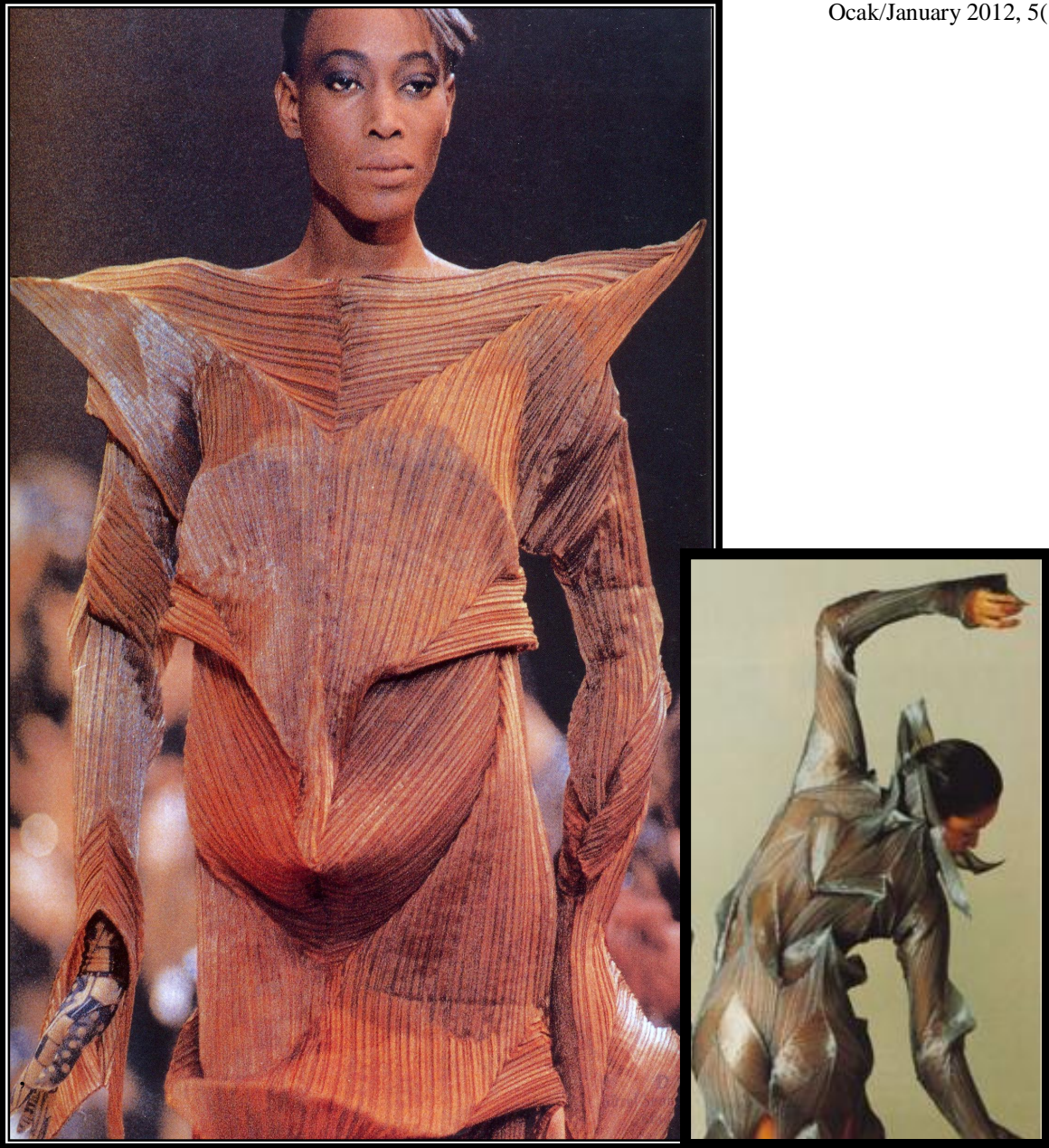
Resim 1: Raymond Duncan, Tunik, 1920.

Resim 2: Mariano Fortuny, pek Kaftan, 1930.

Resim 3: öPaper- Caper Scottö, Op Art Ka ıt Elbise, 1966.

Resim 4: Miyake, 6Mutant Pleats6, Sonbahar-K, 1989.

Resim 5: Jorie Johnson, "Seamless", Kyoto- Japonya, 2001.

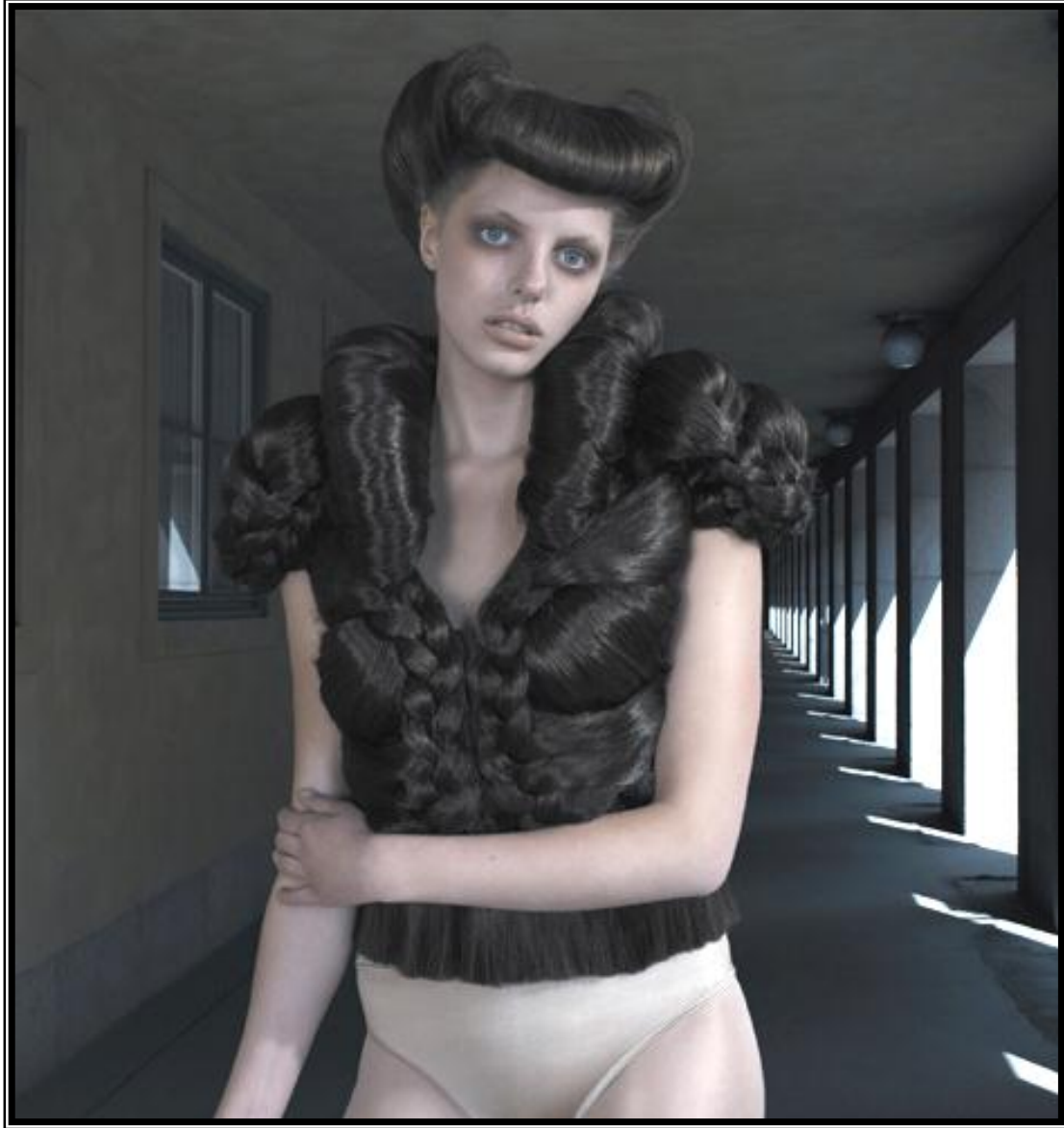
Resim 6: Mascha Mioni, *öDrache- Shiboriö*, sviçre, 2001.

Resim 7: Tim Harding,  Oaks , Amerika, 1988.

Resim 8: Sandra Backlund, *Perfect Hurts* Sonbahar K, 2007-2008.

Resim 9: Sandra Backlund, öBody Skin and Hairö, Sonbahar K, 2006-2007.

REFERANSLAR

Dale, J. S. (1986) *Art to Wear*, England, Abbeville Press.

Duncan, K. (2002) *The Fiberarts Book of Wearable Art*, New York: Lark Books.

Fukai, A. vd., (2002) *The Collection of the Kyoto Costume Institute Fashion A History From the 18th to the 20th Century*, Taschen.

piro lu, N. , piro lu, M. (2009) *Sanatta Devrim*, Hayalbaz Kitap, Yorum Sanat Yay,nevi.

King, S.R. (2000) *Wearable Art Inspired by the Effects of Informat,on Technology at the Beginning of the Twenty-First Century*, The Graduate School, University of Wisconsin-Stout, Menomonie.

Koda, H. (2004) *Extreme Beauty: The Body Transformed*, Metropolitan Museum of Art Series.

Leventon, M. (2005) *Artwear: Fashion and Anti-Fashion*, London, Thames &Hudson.

Sterk, B. (2005/4) *Artwear: Wearable-Unwearable*, Textile Forum, s. 29.

Resim Kaynaklar,:

Resim 1: <http://www.metmuseum.org/toah/works-of-art/1990.152>

Resim 2: http://www.metmuseum.org/toah/hd/orie/ho_C.I.50.44.htm

Resim 3: <http://www.op-art.co.uk/op-art-fashion/>

Resim 4: Koda, Harold (2004 *Extreme Beauty: The Body Transformed*, Metropolitan Museum of Art Series, s:93.),

Resim 5: Duncan, Katherine, (2002) *The Fiberarts Book of Wearable Art*, New York, Lark Books, s:140.

Resim 6: Sterk, B. (2005/4) *Artwear: Wearable-Unwearable*, Textile Forum, s:29.

Resim 7: Duncan, Katherine, (2002), *The Fiberarts Book of Wearable Art*, Lark Books, New York s:124.

Resim 8: <http://www.sandracklund.com/current-collection.php?page=30>

Resim 9: <http://www.sandracklund.com/current-collection.php?page=39>